

วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

มนุษย์แรงงานกับความความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย

มุมมองทางมานุษยวิทยากับการศึกษาความไม่เป็นธรรม กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติ
ชาวพม่า ในอำเภอแม่สอด และกรุงเทพมหานคร

Laboring Class and Inequality in Thai Society: An Anthropological
Perspective and Study of Injustice in Burmese Laborers of Mae Sod
District and Bangkok

ศศิธร ศิลป์วุฒยา¹

Sasithon Sinvuttaya^a

¹ภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

Anthropology Department, Archaeology Faculty, Silpakorn University

บทคัดย่อ

มนุษย์แรงงานกับความความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย มุมมองทางมานุษยวิทยากับการศึกษาความไม่เป็นธรรม เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานของมนุษย์แรงงานชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และกรุงเทพมหานคร โดยการเข้ามาใช้แรงงานดังกล่าวก่อให้เกิดกระบวนการผลิตซ้ำความไม่เป็นธรรมของผู้นั้น โดยแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานถูกทำให้เป็นมาตรฐานคนละชุดกับพลเรือนในประเทศ ทั้งเรื่องรูปแบบของอาชีพที่เข้ามาเป็นแรงงานระดับล่าง และเรื่องของสิทธิความเป็นอยู่ สิทธิที่อยู่อาศัย และสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น ในกรณีการเข้าถึงประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติที่ไม่เป็นธรรมกับแรงงานเอง การได้รับสถานะการเป็นพลเมือง การได้รับค่าจ้างอย่างถูกต้องและยุติธรรม ฯลฯ

สถานะทางสิทธิมนุษยชนในเรื่องพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งในเรื่องของสิทธิในการรักษาพยาบาล การบริการ สิทธิในการทำงาน และได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย สิทธิการศึกษา และสิทธิในการ

¹ Corresponding author, E-mail address: sasithron@msn.com

ครอบครองที่อยู่อาศัยจึงนับเป็นภาวะการณที่คุกคามความมั่นคงชีวิตของแรงงานข้ามชาติในระดับปัจเจกบุคคลเป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามปรากฏการณ์ดังกล่าวถือเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่พบเห็นได้จากหลากหลายประเทศทั่วโลก เช่น บทเรียนการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของชนพื้นเมืองในรัฐควิเบก หรือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าที่มีการพยายามแก้ไขปัญหาระบบเรื่องความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มคนที่หลากหลาย ผู้เขียนจึงมุ่งหวังว่าบทเรียนที่ได้ทบทวนในงานเขียนครั้งนี้จะเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับกรอบคิดหรือมโนทัศน์ของสังคมที่จะนำมาสู่การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ หรือแม้แต่แรงงานข้ามชาติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยนั่นเอง

คำสำคัญ: มนุษย์แรงงาน , ความไม่เป็นธรรม, แรงงานข้ามชาติ, สิทธิ

Abstract

Laboring Class and Inequality in Thai Society: An Anthropological Perspective and Study of Injustice in Burmese Laborers of Mae Sod District and Bangkok. According to the entering of laboring class which is caused reproduction process of the unfair labor. Moreover, the migrant workers who treated different standard with the population in the country not even the occupational class but also the right of living, place to live and medical treatment for example, unfair health insurance, positioning as a population or reasonable wage rate. Basic of living issues such as medical treatment, service, career, labor protection and welfare, the right of education, the right to own their own house are threatening security of the laboring class.

However, all those phenomena are the structural problems as can be seen in many countries around the world. For example, fight for the justice of aborigine, Quebec or Burmese ethnic group who is solving the social inequality problems. The writer expects to revise the social concept which lead to well and equality behave with ethnic group, immigrant or migrant workers in Thailand.

Keywords: Laboring Class, Inequality, Migrants workers, Rights

บทนำ

ปรากฏการณ์แรงงานพม่ากับการข้ามพรมแดนชาติ

การอพยพย้ายถิ่น (Migration) เป็นรูปแบบทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมมนุษย์ทั่วโลก โดยการอพยพย้ายถิ่นฐานมีเงื่อนไขและปัจจัยทั้งเรื่องการเมือง ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ องค์การเศรษฐกิจและสังคม องค์การสหประชาชาติ ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ทั่วโลกมีผู้อพยพย้ายถิ่นระหว่างประเทศประมาณ 175 ล้านคน หรือคิดเป็นเกือบร้อยละ 3 ของประชากรทั่วโลก (Department of Economic and Social Affairs, United Nations) ในปี พ.ศ. 2548 องค์การสหประชาชาติได้รายงานว่ามีประชากรจำนวน 191 ล้านคนไม่ได้อาศัยอยู่ในประเทศของตนเอง (International Migrant and Development, United Nations, 2006) สำหรับในภูมิภาคเอเชียพบว่า มีผู้อพยพย้ายถิ่นฐานจากประเทศในเอเชียไปอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วโลกเท่ากับ 14% ของผู้อพยพย้ายถิ่นทั้งหมดทั่วโลก (Department of Economic and Social Affairs, United Nations)

ปรากฏการณ์ย้ายถิ่นฐานข้างต้นยังมาพร้อมกับกระบวนการผลิตซ้ำความไม่เป็นธรรม² ของผู้คน โดยเฉพาะในรัฐชาติสมัยใหม่ (Nation State) ที่มาพร้อมกับการกำหนดพรมแดนพื้นที่ระหว่างคนในประเทศ และคนนอกประเทศ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติ (Alienation) ที่ถูกชนชั้นปกครองของรัฐสมัยใหม่จำแนกให้กลายเป็นคนอื่น (Otherness) และถูกลดค่าความเป็นมนุษย์ลง ดังเช่นในบทความเรื่อง “The Other Within : Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subject 1885-1900” (Winichakul, 2000) ได้สะท้อนวิถีคิดของชนชั้นปกครองที่อาศัยความสัมพันธ์ของพื้นที่ และระยะห่างจากศูนย์กลางของอำนาจที่ผสมผสานความคิดการแบ่งแยกผู้คนตามลักษณะชาติพันธุ์วรรณะแบบตะวันตก อาทิ พื้นที่ป่าย่อมมีสถานภาพที่ด้อยกว่าเมือง ดังนั้นกลุ่มคนชาวเขา เช่น กะเหรี่ยง มูเซอ ลัวะ ผีตองเหลือง และกลุ่มคนอื่น ๆ ที่อาศัยในป่า จึงถูกจัดให้เป็นกลุ่มคนป่า (The wild others) หมายถึง คนที่ห่างไกลความเจริญ และไม่มาสนใจที่จะต้องไปปกป้อง ไม่มีโอกาสของการทำให้เป็นไทย หรือศิวิไลซ์ได้ (Winichakul, 1994) ซึ่งเป็นไปในทางเดียวกับที่แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานถูกทำให้เป็นมาตรฐานคนละชุดกับพลเรือนในประเทศ ทั้งในแง่ของสิทธิความเป็นอยู่ สิทธิที่อยู่อาศัย และสิทธิการรักษาพยาบาล เช่น ในกรณีการเข้าถึงประกันสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ประสบปัญหาเกี่ยวกับระบบการประกันสุขภาพดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากมีทั้งแรงงานที่ไม่สามารถเข้าสู่ระบบ ได้ และไม่ต้องการที่จะเข้าสู่ระบบ การไม่สามารถเข้าสู่ระบบได้ เนื่องจากการที่รัฐกำหนดว่าแรงงานที่จะทำการประกันสุขภาพได้ต้องได้รับการจดทะเบียนหรือมี ทร.38/1³ เท่านั้น ในขณะที่แรงงานจำนวนมากที่ไม่ ได้จด

² ความไม่เป็นธรรม ตามนิยามทางสังคมศาสตร์โดย ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ มองว่าเป็น ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับปัจเจกที่ประกอบไปด้วยการเกิดขึ้นของกลุ่มคนที่หลากหลายทั้ง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนจน กลุ่มผู้หญิง ที่ถูกกลไกทางสังคม เช่น นโยบาย ภาษี ระบบสิทธิ การจัดการแรงงาน ฯลฯ บิดเบือน ช่างขิงนิยาม ความหมายของตัวตนจนก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรม เช่น การกีดกันคนบางกลุ่มที่ถูกทำให้หลงห่างจากสังคมออกจากการเข้าถึงทรัพยากร สิทธิ และบริการต่าง ๆ

³ รัฐบาลได้มีนโยบาย “ผ่อนผัน” ให้บุคคลที่มีสถานะเป็นผู้หลบหนีเข้าเมืองผิดกฎหมายสามารถทำงานได้ในลักษณะชั่วคราว โดยมีมติคณะรัฐมนตรีขยายเวลาการผ่อนผันเป็นรายปี มาถึงปี 2547 มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญคือคณะรัฐมนตรีกำหนดให้มีขั้นตอนการจดทะเบียนแรงงาน 3 ขั้นตอนคือหนึ่ง ให้แรงงานจดทะเบียนรับรหัสเลขประจำตัว 13 หลัก ซึ่งปรากฏในแบบรับรองทะเบียนประวัติเรียกว่า “ทร. 38/1” ขั้นตอนที่สอง ให้แรงงานที่มีทะเบียน ไปตรวจร่างกายและทำประกันสุขภาพ และขั้นตอนสุดท้ายคือ ผู้ที่ผ่านการตรวจร่างกายไปยื่นขอใบอนุญาตทำงาน ผลจากการใช้นโยบายนี้ใน

ทะเบียนเพราะพลาดโอกาสในช่วงที่มีการเปิดให้จดทะเบียน หรือเพราะเข้ามาภายหลัง สำหรับแรงงานที่มี ทร. 38/1 แต่ไม่ต้องการที่จะเข้าสู่ระบบประกันสุขภาพก็มีเหตุผลหลายประการ เป็นต้นว่า ค่าประกันที่สูงเมื่อต้องจ่ายเอง ในขณะที่ไม่คิดว่าจะได้ใช้บริการด้านสุขภาพจากหน่วยงานของรัฐอย่างเต็มที่ เช่นกรณีที่แรงงานย้ายที่ทำงาน แรงงานจะไม่สามารถไปใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลจาก สถานพยาบาลที่ระบุไว้ในบัตร การที่มีบัตรประกันสุขภาพแต่ยังไม่กล้าเดินทางไปไหนเพราะกลัวถูกตำรวจจับ การที่สถานพยาบาลอยู่ไกลต้องเสียเวลาเดินทางและการไปรักษาทำให้ต้องเสียเวลาและรายได้จากการทำงาน (ขวัญชีวัน บัวแดง, 2552: 146-172)

ในภูมิภาคเอเชีย นอกจากประเทศจีน องค์กรสหประชาชาติได้จัดให้ประเทศไทยเป็นทั้งประเทศส่งออกและปลายทางของการอพยพย้ายถิ่น (Department of Economic and Social Affairs, United Nations, 2002) เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่มีระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีพรมแดนติดต่อกัน ทำให้ขาดแคลนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการประมง แต่ในสองสามทศวรรษที่ผ่านมา แรงงานไทยจำนวนมากมีการอพยพไปทำงานในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ข้อมูลระหว่างปี พ.ศ. 2544-2553 คนไทยที่เดินทางไปทำงานที่ได้วันลดลง แต่กลับเพิ่มจำนวนแรงงานที่ประเทศเกาหลีใต้ สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องนำเข้าแรงงานจำนวนมากจากนอกประเทศ โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือหรือแรงงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านในการทำงาน (Unskilled Labor) ซึ่งปัจจัยและเงื่อนไขดังกล่าวเป็นตัวดึงดูดให้แรงงานจากประเทศใกล้เคียงเช่น พม่า ลาว เขมร อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานในประเทศไทย

โดยเฉพาะแรงงานพม่าได้ย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นแรงงานระดับต่ำกว่าหลายแสนคน โดยกระทรวงแรงงาน สำนักบริหารแรงงานข้ามชาติ กรมการจัดหางาน เก็บรวบรวมข้อมูลจดทะเบียนแรงงานข้ามชาติชาวพม่าทั่วประเทศ แบ่งตามรายภาคและรายจังหวัดดังนี้ 1. กลุ่มแรงงานข้ามชาติตามมติคณะรัฐมนตรี⁴ จำนวนแรงงานชาวพม่าที่จดทะเบียนในปี 2554 จำนวน 841,073 คน 2. จำนวนแรงงานข้ามชาติชาวพม่าผิดกฎหมายมาตรา 9⁵ จำนวน 374,603 คน จากจำนวนการย้ายถิ่นของแรงงานชาวพม่าที่แสดงให้เห็น จะพบว่าแรงงานดังกล่าวใช้พื้นที่ประเทศไทยเป็นฐานความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และเครือญาติก่อนจะกลับไปสู่ประเทศต้นทาง

อย่างไรก็ตาม การเข้ามาทำงานแรงงานแบบไร้ฝีมือของแรงงานข้ามชาติดังกล่าว มักจะเข้ามาทำงานแบบผิดกฎหมาย เนื่องจากแรงงานย้ายถิ่นฐานเข้ามาทางชายแดนบริเวณจุดผ่อนปรน จึงมักไม่ผ่านการตรวจสอบเอกสารการเข้าเมือง มีเพียงนายจ้างบางส่วนเท่านั้นที่จัดทำบัตรอนุญาตทำงานให้แรงงาน และจะหักค่าใช้จ่ายในการทำบัตรอนุญาตดังกล่าวจากเงินค่าจ้างของแรงงาน แม้ว่าแรงงานจะได้รับสิทธิในการถือครองบัตรอนุญาต

ปี 2547 พบว่ามีแรงงานจำนวนถึง 1,284,920 คนที่เข้ามารายงานตัว และจดทะเบียนรับหมายเลขประจำตัว แต่ปรากฏว่าผู้ผ่านการตรวจร่างกายและขอใบอนุญาตทำงานตามข้อมูลปี 2548 มีเพียง 847,630 คน แบ่งเป็นแรงงานจากประเทศพม่า 632,454 คน จากประเทศลาว 105,134 คน และจากประเทศกัมพูชา 110,042 คน (กฤตยา อาชวนิชกุล, 2548: 132)

⁴ กลุ่มแรงงานข้ามชาติเข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่ผ่อนผันตามมาตรา 13 ตามมติคณะรัฐมนตรีต่อปี โดยแรงงานต้องต่ออายุแรงงานทุกปี ดำเนินงานตั้งแต่ พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

⁵ กลุ่มแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมืองสัญชาติพม่า ลาวและกัมพูชา ที่ได้รับการจัดระบบตามยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติหลบหนีเข้าเมือง

ทำงาน แต่นายจ้างทั่วไปจะเก็บบัตรตัวจริงไว้ และให้สำเนาไว้แก่แรงงาน เพื่อเป็นสิ่งประกันไม่ให้แรงงานเหล่านี้ ย้ายถิ่นฐานไปทำงานที่อื่น แต่หากแรงงานข้ามชาติไม่มีใบอนุญาตในการทำงาน ที่ออกโดยนายจ้างแล้วนั้นแรงงาน ก็มักจะต้องจ่ายค่าคุ้มครองให้กับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อทำบัตรยืนยันการทำงานหรือที่อยู่อาศัยแทน กระบวนการ ดังกล่าวคล้ายกับที่ ศ.ดร.อานันท์ กาญจนพันธ์ พูดถึงปัญหาทาสกลไกเชิงสถาบันที่ทำงานบิดเบือน หรือบิดเบี้ยว ซึ่ง ก่อให้เกิดปัญหาความไม่เป็นธรรมที่อาจารย์อานันท์เรียกว่า High Lost หรือการสูญเสียความเป็นอัตลักษณ์ของ คน โดยเฉพาะคนงานแบบไม่เป็นทางการ เช่น คนงานพลัดถิ่น คนงานที่ถูกเอารัดเอาเปรียบในหลายรูปแบบ ซึ่ง แฝงตัวอยู่และเรามองไม่เห็นบุคคลคนเหล่านี้ หรือที่เรียกว่า “มนุษย์ล่องหน” (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2554: 207)

จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นก็ทำให้เห็นถึงความไม่ชอบธรรมต่อสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมี ถึงแม้ว่า รัฐไทยจะยอมรับที่จะเคารพสิทธิมนุษยชนต่อประชาคมระหว่างประเทศมาตั้งแต่ พ.ศ. 2491 ด้วยการเข้าร่วม ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration on Human Rights) เป็นภาคีของอนุสัญญา ระหว่างประเทศ รวมถึงการยอมรับที่จะเคารพในสิทธิศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในหมวดทั่วไปของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย (พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตร สายสุนทร, 2551) แต่กลุ่มแรงงานข้ามชาติ ซึ่งถือเป็นคนชาย ขอบในพรมแดนไทยยังถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่ และปัญหาเรื่องประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วย สิทธิมนุษยชนที่เป็นปัญหาอย่างมากในประเทศไทย ดังนั้นการสร้างมุมมองหรือทำความเข้าใจสังคมต่อกรอบคิด เรื่องความหลากหลายจึงเป็นเรื่องจำเป็น เนื่องจากปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในแง่ของประชากรเป็นไปใน รูปแบบของการข้ามพรมแดนทางชาติพันธุ์ เราจะพบการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มคนจำนวนมาก ทั้งจากปัญหา เรื่องความไม่มั่นคงทางการเมือง และปัญหาเรื่องเศรษฐกิจปากท้องของผู้คนนั้นหากสังคมใช้มุมมองเชิงเดี่ยว ที่มุ่ง สนใจแต่พลเรือนหรือประชากรในพรมแดนรัฐชาติของตนเอง ก็อาจจะทำให้กลุ่มคนบางประเภทถูกลืมเลือน หายไป ดังนั้นการสร้างทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ในลักษณะพหุวัฒนธรรมจึงน่าจะมีส่วนช่วยในการจัดการเรื่อง ความไม่เป็นธรรมในสังคมได้ดีขึ้น ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในประเด็นเรื่องการสร้างระบบการจัดการที่สนับสนุนต่อ กลุ่มคนที่หลากหลาย คือ การสร้าง พหุนิยมทางกฎหมาย หรือ Legal Pluralism กระบวนการดังกล่าวช่วยสร้าง การประนีประนอม โดยยอมรับสิทธิของผู้อื่นแม้ว่าพวกเขาจะมีความแตกต่างทางชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรม ซึ่งการ สร้างกฎเกณฑ์หรือกฎหมายในระดับชุมชนขึ้นมาต่อรองสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในการรักษาพยาบาล หรือสิทธิใน การอยู่อาศัย น่าจะเป็นส่วนสำคัญต่อการลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความชอบธรรมขึ้นได้ในที่สุด

ความไม่เป็นธรรมกับแรงงานข้ามชาติชาวพม่า ในอำเภอแม่สอด และเขตบางขุนเทียน

แรงงานข้ามชาติที่เข้ามาทำงานใน อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเขตบางขุนเทียน จังหวัด กรุงเทพมหานคร มีรูปแบบการเคลื่อนย้ายมาจากชายแดนทางฝั่งพม่าที่ติดกับดินแดนประเทศไทย อาทิเช่น บริเวณอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ถือเป็นแหล่งอนุบาลแรงงานที่สำคัญโดยเฉพาะแรงงานชาวพม่า จากการลง สำรวจจำนวนประชากรในโครงการ Evaluation Adolescent Sexual Reproductive Health Project of Plan International in Tak Province. พบว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่เข้าไปทำงานระดับล่าง เช่น แรงงานในโรงงาน อุตสาหกรรม แรงงานก่อสร้าง แรงงานภาคเกษตรกรรม และแรงงานรับจ้างรูปแบบอื่น ๆ ค่าจ้างแรงงานที่ได้รับ เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 3,001-5,000 บาท ซึ่งต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำตามเกณฑ์พิจารณาอัตราค่าจ้างขั้นต่ำปี

2559 ที่กำหนดให้มีอัตราค่าจ้างวันละ 300 บาท เท่ากันทั่วประเทศ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ใน 3 อำเภอ คืออำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก พบว่าในภาคธุรกิจก่อสร้าง ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานเทพูน ขนทราย ผสมปูน ค่าจ้างแรงงานจะราคาถูก เนื่องจากเป็นงานที่ไม่ต้องใช้ทักษะความเชี่ยวชาญ นอกจากนั้นแรงงานมักจะต้องทำงานเกิน 8 ชั่วโมงต่อวัน ซึ่งมากกว่าพื้นฐานตามสิทธิกฎหมายแรงงานที่กำหนด

สำหรับในภาคเกษตรกรรม พบว่าแรงงานพม่าส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างดูแลไร่ดอกไม้ ดูแลสวนผลไม้ ฯลฯ แรงงานในภาคนี้เป็นลูกจ้างในลักษณะรายปี โดยส่วนใหญ่ค่าจ้างอยู่ที่วันละ 100 บาท – 150 บาท

นอกจากนั้นอำเภอแม่สอดเองยังถือว่าเป็น “เขตส่งเสริมการลงทุนพิเศษ” โดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (B.O.I) ที่ให้ผลประโยชน์ทางภาษีเป็นกรณีพิเศษแก่นักลงทุนเพื่อส่งเสริมการลงทุน จากลักษณะดังกล่าวทำให้มีโรงงานในภาคอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่กว่า 300 โรงงานในเขตอำเภอเมืองแม่สอด (ชัยชาติ ชูพันธุ์, 2551) แรงงานข้ามชาติชาวพม่าที่เข้ามาทำงานในเขตเมืองแม่สอดจึงมักประกอบอาชีพรับจ้างในโรงงานเป็นส่วนใหญ่ ตัวเลขของผู้ที่ทำงานอยู่ที่ละประมาณ 100-1,000 คน (นุศรา มีเสน, 2554)

Figure 1: Percent occupation distribution by district

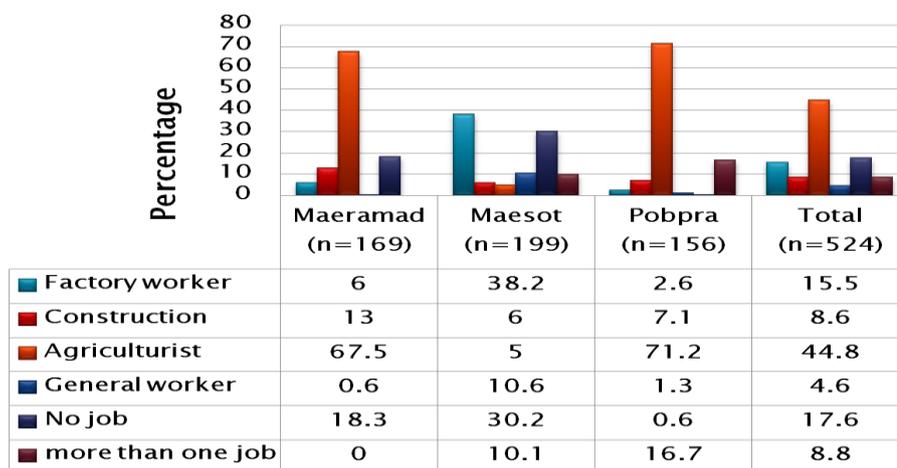
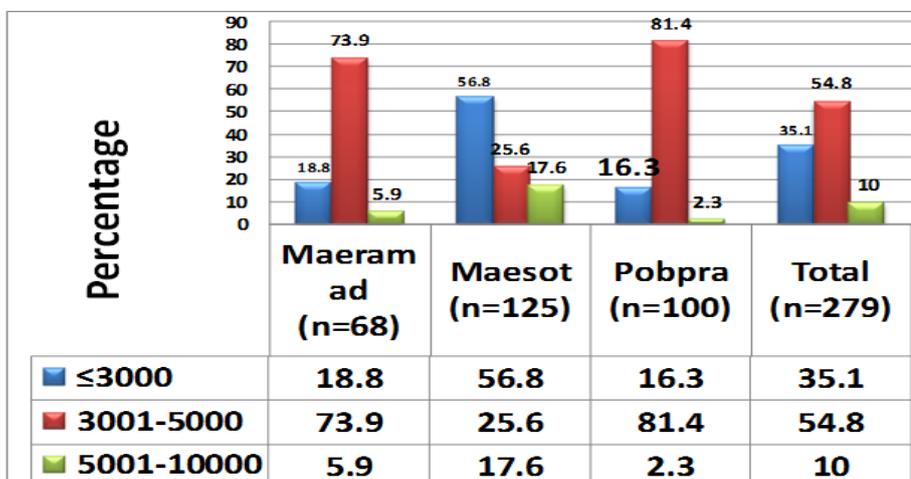

Figure 2: Percent monthly income by district

จากอัตราค่าจ้างทั้งภาคอุตสาหกรรม การเกษตร หรือก่อสร้างล้วนมีค่าที่ผันกับค่าครองชีพของแรงงานข้ามชาติพม่า ดังจะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันทั้งค่าอาหาร ค่ารักษาพยาบาล ค่าเช่าบ้าน ค่าใช้จ่ายดังกล่าวเป็นค่าใช้จ่ายเบื้องต้นที่แรงงานจะต้องหามาในแต่ละเดือน ไม่นับว่ามักจะมีค่าใช้จ่ายพิเศษที่เพิ่มเติมมาจากการอพยพย้ายเข้ามาทำงานในประเทศไทย เช่น การเดินทางเข้ามาทางอำเภอแม่สอด ผ่านชายแดนแม่สอด ค่าเดินทางเริ่มต้นจะต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณ 13,000-15,000 บาท รวมทั้งเสียค่านายหน้าสำหรับทางเข้าประเทศไทยประมาณ 14,000-17,000 บาทต่อคน การหางานทำส่วนใหญ่จะสมัครงานผ่านนายหน้า ซึ่งจะมีทั้งที่เป็นคนไทยและชาวพม่า การเลือกที่อยู่อาศัยหรือสถานที่ทำงานมักจะต้องถามจากเครือข่ายหรือคนรู้จัก เนื่องจากข้อจำกัดทางภาษา ที่ไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ และความปลอดภัยในการทำงานแรงงานชาวพม่าจึงมักจะอยู่อาศัยร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มเครือข่าย กลุ่มเพื่อน หรือคนรู้จัก ลักษณะการอาศัยดังกล่าวทำให้แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่จะอยู่กันแบบครอบครัวขยาย มีทั้งปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และลูกหลาน รวมกันอยู่ในบ้านหลังเดียว ซึ่งบ้านดังกล่าวมักจะปลูกอยู่ในที่ของนายจ้าง เป็นบ้านเช่าราคาตกอยู่ที่หลังละประมาณ 300 บาทต่อเดือน กระจายกันอยู่เป็นหย่อม ๆ รวมเป็นหมู่บ้านชั่วคราว ซึ่งการอยู่กันแบบครอบครัวใหญ่นี้เองก็ส่งผลต่อรายจ่ายของครอบครัวที่มากขึ้น ซึ่งมักจะไม่ใช่เพียงพอต่อค่าครองชีพของแรงงาน เนื่องด้วยความไม่เป็นธรรมจากสิทธิการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมายไทยนั่นเอง

Figure 3: Percent of monthly medication expenses by district

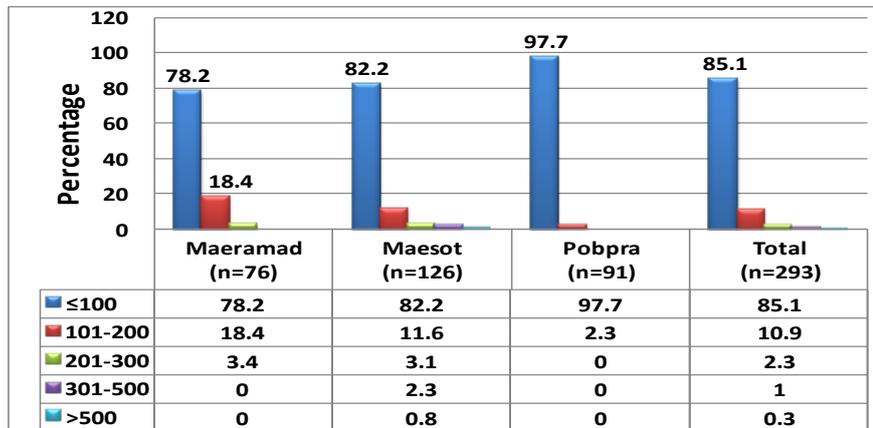

Figure 4: Percent monthly food expense distribution by district

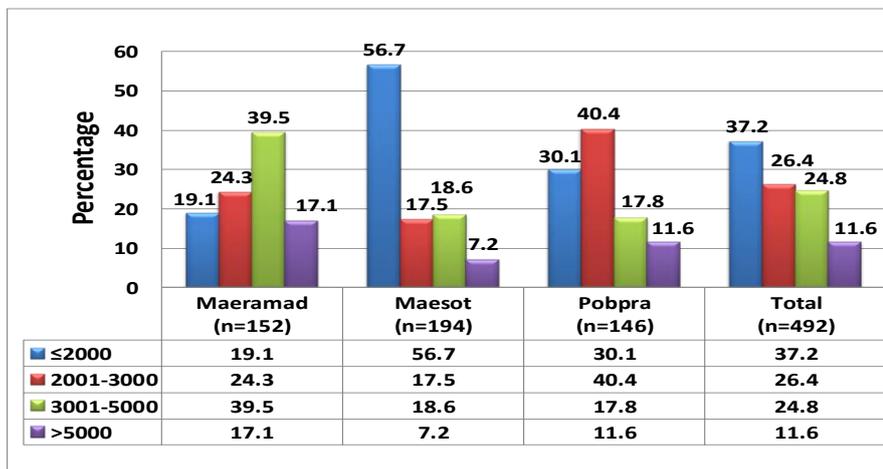

Figure 5: Percent Thai Language proficiency by district

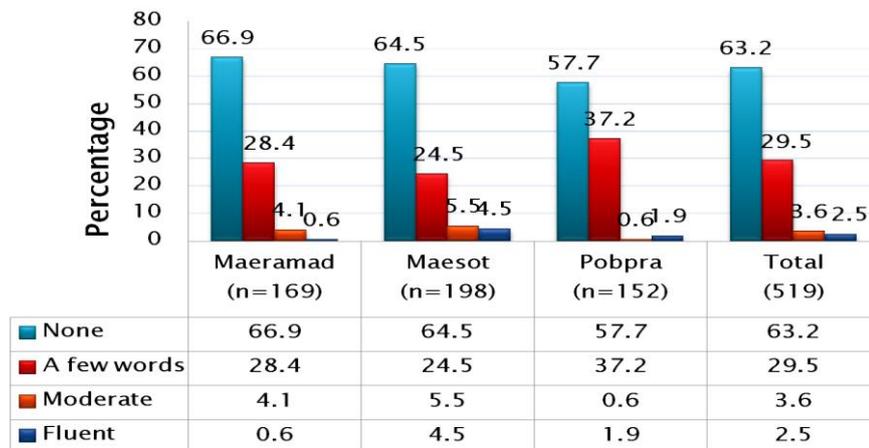

Figure 6: Family size by district

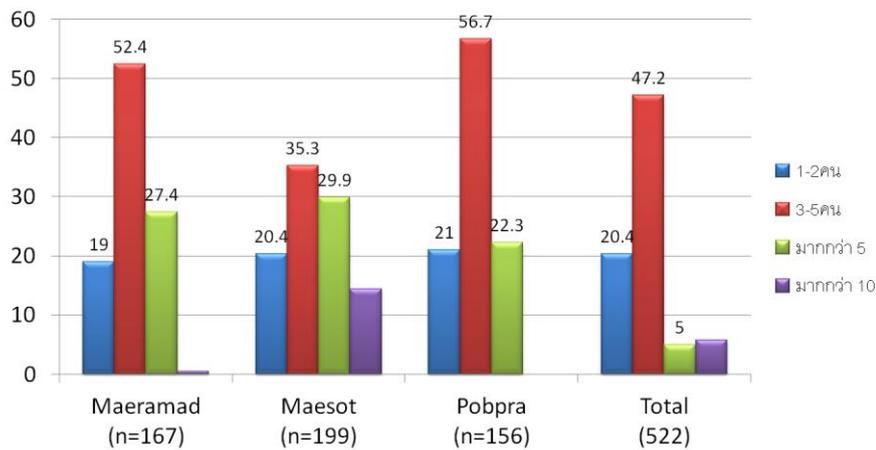
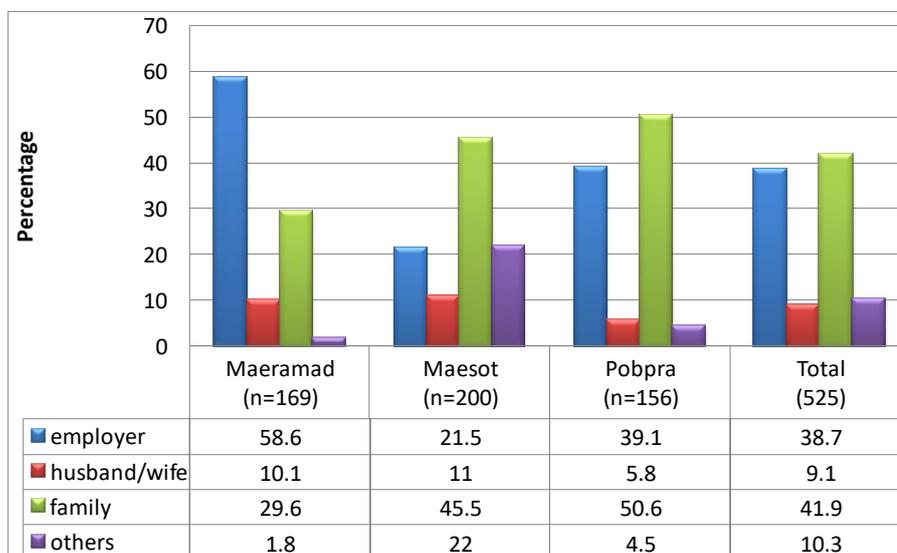

Figure 7: Household members

นอกจากรูปแบบการใช้ชีวิตของแรงงานชาวพม่าในอำเภอแม่สอด จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่า รูปแบบการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานที่แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่เมื่อเข้าอพยพย้ายถิ่นเข้ามาแล้ว ในระยะแรกจะทำงานในบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงกับชายแดน จนกระทั่งเริ่มพูดภาษาไทยได้ จึงเริ่มเคลื่อนย้ายครอบครัวเข้ามาทำงานในเมือง โดยเฉพาะบริเวณเขตบางขุนเทียน จังหวัดกรุงเทพมหานคร ถือเป็นอีกพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจของแรงงานที่มักพบชุมชนชาวพม่าตั้งอยู่ โดยหลังจากเคลื่อนย้ายตนเองและครอบครัวเข้ามาสู่เมืองหลวง รูปแบบของวิถีชีวิตของแรงงานชาวพม่ามักจะปรับตัวตามความเป็นอยู่ของเมือง ซึ่งจากการลงเก็บข้อมูลสัมภาษณ์แรงงานชาวพม่าในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเขตบางขุนเทียน ในบริเวณซอยม่วงสกุล แสมดำ ท่าข้าม และเอกชัย พบว่าในเขตบริเวณดังกล่าวจะมีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และเล็กจำนวนมาก ซึ่งตอบสนองต่อแรงงานข้ามชาติราคาถูกที่เข้ามาหางานทำ โดยแรงงานที่เข้ามาพื้นที่ไม่ได้เป็นแค่เพียงแรงงานภาคอุตสาหกรรมเพียงเท่านั้น แต่ยังมีอาชีพอื่น ๆ เช่น เป็นพ่อค้าแม่ค้าขายของตามตลาดนัด ทำอาชีพเป็นคนเก็บเงินค่าโดยสารรถเมล์ เป็นคนขับรถ พนักงานเสิร์ฟ เป็นเจ้าของโต๊ะสนุ๊กเกอร์ เป็นต้น

โดยรูปแบบวิถีชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวพม่าในเขตเมืองหลวง เช่น กรุงเทพมหานครก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากแรงงานในขอบพรมแดน เช่น ประเด็นเรื่องการเข้าถึงสิทธิในการรักษาพยาบาลยังคงเป็นประเด็นสำคัญของตัวอย่างที่ทำให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำระหว่างประชาชนชาวไทย และแรงงานข้ามชาติชาวพม่า โดยจากการทำสำมะโนประชากรข้ามชาติในโครงการ การคาดประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม. (การคาดประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม, 2556) พบประชากรสัญชาติพม่ามากที่สุดร้อยละ 84.4 รองลงมาคือ กัมพูชาและลาว ร้อยละ 11.0 และ 4.6 ตามลำดับ ในส่วนของหญิงข้ามชาติที่มีการอาศัยอยู่เป็นคู่ พบว่ามีสัญชาติพม่ามากที่สุด เช่นกัน คือ ร้อยละ 87.5 ส่วนกัมพูชาและลาว พบเพียงร้อยละ 8.0 และ 4.5 เท่านั้น

ทั้งนี้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ในเชิงคุณภาพพบว่าแรงงานข้ามชาติจำนวนหนึ่งที่พบกับปัญหาเรื่องการเข้าถึงบริการสุขภาพ ในประเด็นเรื่องการตั้งครรภ์และคลอดบุตรของผู้หญิงข้ามชาติ แม้ว่าผู้หญิงข้ามชาติจำนวนมากจะทำการฝากท้องที่โรงพยาบาลและคลอดโดยใช้สิทธิประกันสุขภาพ แต่ก็พบว่า นโยบายการประกันสุขภาพอนุญาตให้ทำประกันสุขภาพได้เฉพาะกลุ่มแรงงานที่จดทะเบียนตามกฎหมายเท่านั้น และแม้ว่าจะมีโรงพยาบาลเอกชนในกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง ที่เปิดทำประกันสุขภาพให้คนข้ามชาติที่สนใจจะทำในราคาเท่ากับประกันสุขภาพแรงงานข้ามชาติ แต่ก็ไม่ครอบคลุมการคลอดบุตร ดังนั้นจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ล่าสุดที่ศึกษานั้น มีสถานะเป็นแรงงานที่ต้องทำงานด้วยระหว่างการตั้งครรภ์ ยกเว้นในกลุ่มผู้หญิงข้ามชาติที่นับถือศาสนาอิสลามและฮินดู มีแนวโน้มที่จะไม่ได้ทำงานหรือหยุดงานไปเลยเมื่อการตั้งครรภ์ดำเนินไประยะหนึ่งแล้ว ซึ่งก็จะเห็นนโยบายดังกล่าวไม่ได้ส่งเสริมในแง่ของความปลอดภัยทางด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติแต่อย่างใด (การคาดประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม, 2556)

นอกจากนั้นสิทธิประโยชน์ทางสุขภาพของเด็กเล็กเองก็เป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเปิดโอกาสให้ทำประกันสุขภาพให้บุตรหลังคลอดได้ พบว่า มีเพียงร้อยละ 10.5 เท่านั้นที่ทำประกันสุขภาพให้กับลูก เนื่องจากผู้หญิงข้ามชาติทั้งหมดไม่ทราบว่าสามารถทำประกันสุขภาพให้ลูกได้ และไม่รู้สิทธิประโยชน์ อยากรู้

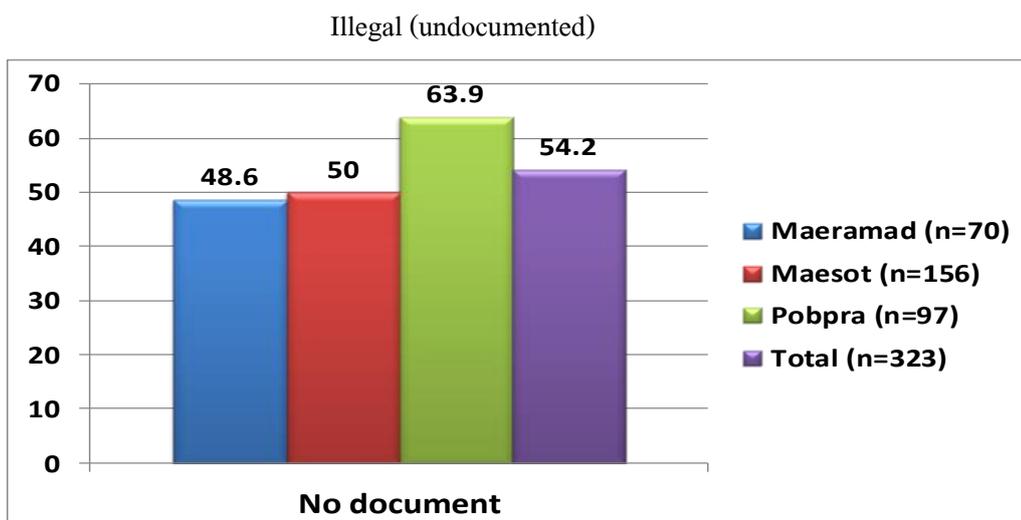
ตาม นโยบายนี้ไม่มีความชัดเจนทำให้โรงพยาบาลรัฐจำนวนมากไม่เปิดทำประกันสุขภาพ ทำให้เด็กข้ามชาติที่เกิดมาสุขภาพไม่แข็งแรง

ในส่วนของแม่ข้ามชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยนั้นยังพบว่าไม่สามารถลาคลอดได้ตามกฎหมาย โดยแรงงานหญิงที่ทำงานรายวัน ทั้งกลุ่มที่มีการจดทะเบียนแรงงานตามกฎหมาย และกลุ่มที่ทำงานโดยไม่มีเอกสารใด ๆ หากกลางงานในวันใดก็จะไม่ได้เงิน รวมทั้งการลาหายจากงานไปเมื่อคลอดบุตร หากกลับมาทำงานเมื่อใดก็จะได้รับเงิน ส่วนแรงงานหญิงที่มีการจ้างเป็นรายเดือน โดยทั่วไปจะเป็นกลุ่มที่มีการจดทะเบียนแรงงานอย่างถูกต้อง ซึ่งภายใต้กฎหมายแรงงานสามารถลาคลอดได้ 90 วัน โดยไม่ต้องใช้ใบรับรองแพทย์ และได้รับเงินเป็นเวลา 45 วัน จากการศึกษาพบว่าในกลุ่มนี้การลาป่วยนั้นสามารถทำได้โดยยังได้รับเงินในวันที่ลา โดยต้องมีใบรับรองแพทย์ แต่หากเป็นการลาคลอด ก็จะไม่ได้รับเงินใด ๆ จนกระทั่งกลับเข้าทำงาน ซึ่งเป็นความไม่ชอบธรรมในการได้รับสิทธิในการเข้าถึงการบริการทางสุขภาพที่ไม่เท่าเทียมกับประชาชนคนไทย

รูปแบบการย้ายถิ่นกับสถานะทางบุคคลที่เลือนราง

สำหรับวิถีชีวิตของแรงงานรับจ้างในเขตชายแดนหรือเขตเมืองหลวง เมื่อย้ายถิ่นฐานเข้ามาทางชายแดนส่วนใหญ่จะไม่พบเอกสารการเข้าเมืองที่ถูกกฎหมาย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ข้ามเขตแดนเข้ามาทางจุดผ่อนปรนบริเวณริมแม่น้ำเมย แรงงานชาวพม่าส่วนหนึ่งเพิกเฉยต่อการทำเอกสารสิทธิอย่างถูกต้อง เนื่องจากตนเองสามารถข้ามไปมาระหว่างชายแดนพม่า-ไทย ได้ตลอดเวลา ดังนั้นเส้นแบ่งเขตที่ทางการทำขึ้นมาจึงไม่มีผลต่อความคิดของชาวพม่าแต่อย่างใด

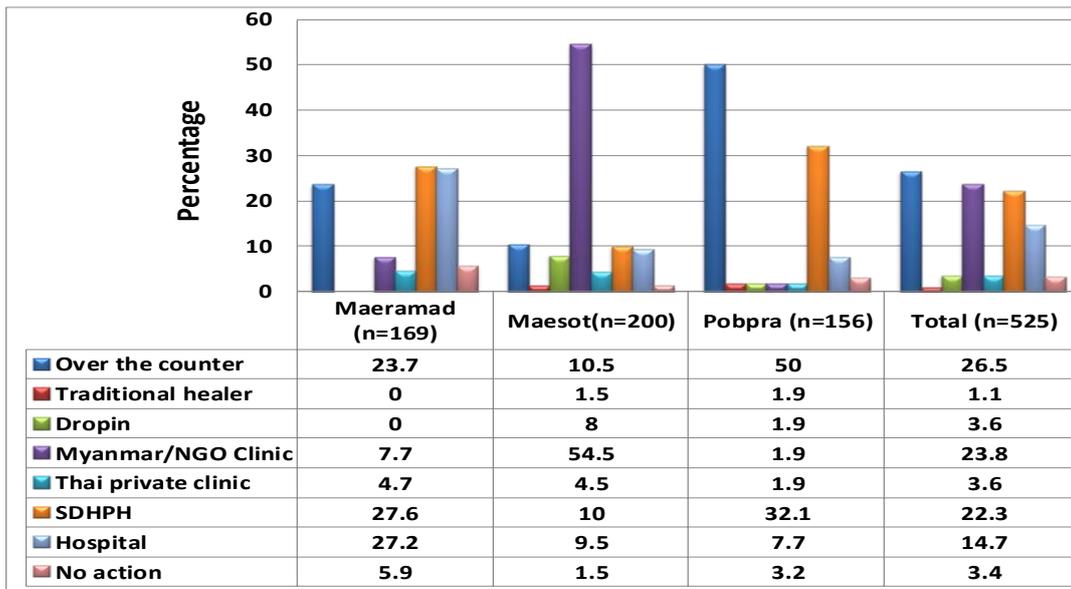
Figure 8: Percent distribution of undocumented migrants by district

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพรมแดนรัฐชาติสมัยใหม่ในความคิดของแรงงานจะไม่มีก็ตาม แต่ในความเป็นจริงสถานะของแรงงานกลุ่มนี้ก็มีความเปราะบางเป็นอย่างมาก หลายคนต้องจำยอมรับสภาพได้รับค่าจ้างขั้นต่ำต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนด ไม่กล้าเข้าสู่กลไกการเรียกร้องตามสิทธิตามกฎหมาย และแรงงานกลุ่มนี้ยังไม่สามารถเข้าถึง

บริการทางสุขภาพได้แม้ว่าจะมีนโยบายจากกระทรวงสาธารณสุขให้ขายประกันสุขภาพให้กับแรงงานกลุ่มนี้ก็ตาม แต่กลับพบว่าหลายโรงพยาบาลปฏิเสธในการซื้อประกันสุขภาพ ซึ่งจากการเก็บข้อมูลที่จังหวัดตาก⁶ จะพบว่ากลุ่มประชากรที่ให้สัมภาษณ์มีถึง 94% ที่ไม่มีประกันสุขภาพ รวมถึงเมื่อครอบครัวต้องเผชิญกับปัญหาเรื่องสุขภาพ ส่วนใหญ่หน่วยงานที่เข้ามาช่วยเหลือก็จะเป็นองค์กรเอกชนมากกว่าหน่วยงานจากภาครัฐ ซึ่งถือเป็นองค์กรหลักในการดูแลสิทธิของบุคคลตามกฎหมาย

Figure 9: Types of health services sought by district

ในกลุ่มประชากรข้ามชาติที่อยู่อาศัยอย่างผิดกฎหมาย มีจำนวนมากที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวเพื่อเข้ารับการรักษา เพราะกลัวการถูกจับและส่งตัวกลับประเทศต้นทาง ซึ่งในทางปฏิบัติพบว่า การจับตัวผู้ป่วยข้ามชาติส่งไปยังสถานกักตัวคนข้ามชาติโดยสำนักงานตำรวจตรวจคนเข้าเมือง เพื่อรอส่งตัวกลับยังปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่อง (การคาดการณ์ประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม, 2556) ดังนั้นแรงงานข้ามชาติจำนวนมากจึงไม่กล้าไปรักษาที่สถานพยาบาล เมื่อเจ็บป่วยส่วนใหญ่จึงทำการรักษาตามแบบพื้นบ้าน หรือหายากินเอง เป็นต้น

นอกจากแรงงานที่เข้ามาโดยไม่มีเอกสารที่ถูกต้อง และลักลอบเข้ามาอย่างผิดกฎหมายแล้วนั้น แรงงานข้ามชาติที่พบในจังหวัดตากยังปรากฏรูปแบบการเข้ามาทำงานอีก 2 รูปแบบ คือ 1. แรงงานที่เข้าเมืองผิดกฎหมาย แต่ได้รับการผ่อนผันชั่วคราว แรงงานดังกล่าวมักได้รับการขึ้นทะเบียนถือบัตรประจำตัวผู้ไม่มีสถานะทางทะเบียน (บัตรชมพู) มีเลขบัตรประจำตัว 13 หลัก ขึ้นต้นด้วยเลข 00 สถานะของแรงงานดังกล่าวได้รับการผ่อนผันให้อยู่ในประเทศชั่วคราว ประเภทที่ 2. แรงงานที่เข้าเมืองถูกกฎหมาย มีหนังสือเดินทาง ทั้งหนังสือเดินทางชั่วคราวจากการพิสูจน์สัญชาติ และแรงงานที่ถือหนังสือเดินทางจากบันทึกข้อตกลง (MOU)

⁶ งานวิจัยในโครงการประชากรข้ามชาติในพื้นที่อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอพบพระ จังหวัดตาก โครงการ Healthy Sexuality

แรงงานทั้งสองประเภทถึงแม้จะมีสถานะบุคคลทางกฎหมายดีกว่าแรงงานที่ลักลอบเข้ามาแต่สถานะทางสิทธิมนุษยชนในเรื่องพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทั้งในเรื่องของสิทธิในการรักษาพยาบาลและบริการ สิทธิในการทำงานและได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมาย สิทธิการศึกษา และสิทธิในการครอบครองที่อยู่อาศัย ก็ยังคงอยู่ในภาวะการณ์ที่ถูกคุกคามความมั่นคงในชีวิตในระดับปัจเจกบุคคล

บทเรียนเรื่องสิทธิจากแคนาดาถึงประเทศไทย

จากสถานการณ์เกี่ยวกับการเมืองและสังคมของโลกในกระแสนิยม ปัจจุบันหลายประเทศต่างพบกับปัญหาเรื่องความไม่ชอบธรรม และการจำกัดสิทธิมนุษยชนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่อย่างหลากหลายในขอบเขตพื้นที่ของรัฐบาลสมัยใหม่ เช่น กลุ่มชาติพันธุ์แอฟริกา กลุ่มชาติพันธุ์โรฮิงญา หรือแม้แต่กลุ่มชนพื้นเมืองในประเทศอาณานิคมทั้งหลายของอังกฤษและอเมริกา เป็นต้น แต่ด้วยกระบวนการและกลไกของสังคมสมัยใหม่เองที่ได้สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของวัฒนธรรมโลก จึงเกิดกระบวนการสร้างอัตลักษณ์และการต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของตนและของกลุ่มขึ้นมา จากเดิมที่ผู้อพยพหรือแรงงานข้ามชาติต่าง ๆ ที่เข้ามายังประเทศที่เจริญแล้ว และไม่ได้รับสิทธิใด ๆ ในประเทศไทย หรือแม้แต่การคุ้มครองทางกฎหมายใด ๆ ในยุคสมัยใหม่นี้เองที่ปรากฏการเคลื่อนไหวรูปแบบใหม่ขึ้น นั่นคือกลุ่มผู้อพยพ หรือแรงงานข้ามชาติไม่ยอมถูกลอมรวมเข้ากับวัฒนธรรมหลักของประเทศนั้น ๆ อีกทั้งยังยืนยันที่จะดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง (โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ, 2547: 18,32) เนื่องจากประชาชน และรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ เริ่มตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในตอนปลายศตวรรษที่ 20 ถึงต้นศตวรรษที่ 21 ต่างก็เรียกร้องและพยายามที่จะจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในยุคหลังสมัยใหม่ เพื่อให้วัฒนธรรมที่แตกต่างดำรงอยู่ได้อย่างสันติ และมีสิทธิเท่าเทียมกัน

ดังเช่นในประเทศแคนาดา ประชาชนให้รัฐ Quebec ที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาหลักได้ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมือง และเรียกร้องให้เคารพและให้เกียรติต่อวัฒนธรรมของพวกเขา การเคลื่อนไหวทางการเมืองรัฐ Quebec กับแคนาดา ได้เปิดประเด็นเรื่องสิทธิของปัจเจกกับสิทธิของกลุ่ม ซึ่งรู้สึกถึงความไม่เท่าเทียมและความอยุติธรรม ซึ่งในที่สุดนโยบายของรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลง และเกิดนโยบายสำหรับผู้อพยพ การอ้างสิทธิในที่ดินการปกครองตนเอง การมีอิสระในการใช้ภาษาและวัฒนธรรมของตน นโยบายพหุวัฒนธรรมของประเทศแคนาดาจึงเป็นต้นแบบที่สำคัญต่อความหลากหลายทางพหุวัฒนธรรมที่ปรากฏขึ้นในสังคมไทย (Kymlicka, 1995) ซึ่งกระบวนการสร้างความชอบธรรมให้เกิดขึ้นกับปัจเจกโดยเฉพาะผู้อพยพที่เป็นแรงงานนั้น พื้นฐานเดิมการเชื่อในอิสระของปัจเจกที่ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น แต่สิ่งที่แนวคิดพหุวัฒนธรรมเสนอนั้นกลับมองว่าการเชื่อในสิทธิของปัจเจกทำให้มองไม่เห็นสิทธิของกลุ่ม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการรวมกลุ่มทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์ควรได้รับการปกป้องสิทธิของกลุ่มไม่ต่างไปจากสิทธิร่วมของกลุ่มวัฒนธรรมของประเทศ

โดย Gerd Baumann นักวิชาการทางด้านพหุวัฒนธรรมอีกท่านหนึ่งยังได้เสนอว่า สิทธิ 3 ประเภทที่ควรต่อสู้เรียกร้องคือ 1. สิทธิพลเมือง (civil rights) 2. สิทธิมนุษยชน (human rights) และ 3. สิทธิชุมชน (community rights) โดยการเคลื่อนไหวทั้ง 3 รูปแบบนี้จะนำมาสู่การได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันต่อชนกลุ่มน้อย ผู้อพยพ หรือแม้แต่แรงงานข้ามชาติที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทย

อย่างไรก็ตามนอกจากกรณีการเรียกร้องสิทธิของชนพื้นเมืองในรัฐควิเบกแล้ว ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ใกล้ตัวก็มีกรณีตัวอย่างของบทเรียนเกี่ยวกับการเรียกร้องต่อสิทธิในความเป็นพลเมืองที่เท่าเทียมกันของชาติพันธุ์ เช่น กรณีการประชุมปางโหลงศตวรรษที่ 21” (The 21st Century Panglong Conference) ซึ่งเป็นการประชุมระหว่างตัวแทนกองทัพพม่า รัฐบาล และตัวแทนจากกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่า เพื่อหาแนวทางสันติภาพในพม่าเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2559

ย้อนกลับไปเมื่อปีค.ศ. 1947 เมื่อสนธิสัญญาปางโหลงเกิดขึ้น โดยรัฐบาลอังกฤษใช้วิธีลดทอนอำนาจรัฐชาติของพม่า ซึ่งเคยมีอำนาจเหนือรัฐชาติพันธุ์อื่น ๆ ให้กลายเป็นเขตปกครองที่มีสถานะเทียบเท่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ และยกระดับกลุ่มชาติพันธุ์ในพม่าให้มีสิทธิเท่าเทียมพม่า ซึ่งต่อมารัฐบาลพม่าเริ่มต้นจากนโยบาย “ทำให้เป็นพม่า” (Burmization) ของรัฐบาล อู นู และต่อมาเป็นนโยบาย “วิถีพม่าสู่สังคมนิยม” (The Burmese Way to Socialism) ของรัฐบาลเผด็จการของ เนวิน ทำให้สำนักทางชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงความไม่ชอบธรรมของสิทธิความเป็นพลเมืองเริ่มเลือนรางหายไป ตัวตนของสำนักความเป็นชาติพันธุ์ถูกกลืนกลายเป็นหนึ่งเดียว คือ ความเป็นพม่า สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อความมั่นคงทางการเมืองพม่าเป็นอย่างยิ่งกว่า 70 ปี ที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพม่าเปลี่ยนตัวเองเป็นกองกำลังติดอาวุธ เพื่อต่อสู้กับรัฐบาลพม่าในการเรียกร้องสิทธิความเป็นตัวตน จนกระทั่งปัจจุบันในการเริ่มต้นการประชุมปางโหลงศตวรรษที่ 21 ที่รัฐบาลภายใต้การนำของนางอองซาน ซูจี ได้พยายามสร้างนโยบายภายใต้ความหลากหลายของชาติพันธุ์ ด้วยการประกาศจัดตั้งคณะที่ปรึกษาเพื่อยุติการละเมิดสิทธิมนุษยชนในรัฐยะไข่ โดยมี “โคฟี อันนัน” อดีตเลขาธิการสหประชาชาติทำหน้าที่เป็นประธาน และถึงแม้ว่านโยบายดังกล่าวอาจมีวาระซ่อนเร้นทางการเมือง แต่รูปแบบการดำเนินการนโยบายดังกล่าวถือเป็นพัฒนาการสำคัญของการเริ่มต้นเปลี่ยนแปลงรูปแบบความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งมีสิทธิทางพลเมืองเท่า ๆ กับประชาชนอื่น ๆ ในรัฐชาติต่าง ๆ ทั่วโลก

จากบทเรียนตัวอย่างทั้งจากชนพื้นเมืองในรัฐควิเบก หรือกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศพม่าคงเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญต่อการพยายามแก้ไขปัญหาระหว่างความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้นกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ที่หากว่ารอบคิดหรือมโนทัศน์ของสังคมไม่เปลี่ยนแปลง และยังมีมองทุกอย่างเป็นลักษณะเชิงเดี่ยวที่ไม่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สังคมแห่งสิทธิเสรีภาพก็อาจจะยังคงเป็นโลกอุดมคติที่พบเห็นได้แค่ในหนังสือทางวิชาการเพียงเท่านั้น

แหล่งทุน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเครือข่ายวิชาการความเป็นธรรม เครือข่ายวิชาการเพื่อสังคมเป็นธรรม (JuSNet) สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

บรรณานุกรม

กฤตยา อาชวนิจกุล. (2541). *แรงงานอพยพจากประเทศพม่า: ผลกระทบต่อประเทศไทย และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล ณ หอวังอัมรินทร์ โรงแรมเอสดี อเวนิว, 12 มีนาคม.

- _____. (2548). *คำถามและข้อท้าทายต่อนโยบายของรัฐไทยในมิติสุขภาวะและสิทธิแรงงานข้ามชาติ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กฤตยา อาชวนิจกุล, ทรีส โคเอทท์ และนิน นินโพ. (2543). *เพศ อุนามัยเจริญพันธุ์และความรุนแรง: ประสบการณ์ชีวิตของแรงงานอพยพจากประเทศพม่า*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2552). *สุขภาพของแรงงานข้ามชาติกับการเข้าถึงบริการสาธารณสุขของรัฐ*. *วารสารสังคมศาสตร์*. ปีที่ 20 ฉบับที่ 1.
- โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ. (2547). *เสรีภาพทางวัฒนธรรมในโลกที่หลากหลายวันนี้*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ.
- ชัชชาติ ชูพันธ์. (2551). *แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานจัดระบบแรงงานต่างด้าวภาคอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก*. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงแสน.
- นุศรา มีเสน. (2554). *แรงงานบังคับ กับการยึดหนังสือเดินทางแรงงานข้ามชาติ*. มติชนรายวัน (23 กรกฎาคม)
- พันธุ์ทิพย์ กาญจนะจิตรา สายสุนทร, (2551). *คนต่างด้าวสำหรับประเทศไทย : คือใครบ้าง? ประเทศไทยต้องคุ้มครองไหม? อย่างไรกัน?*. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.
- วิทยาลัยประชากรศาสตร์. (2544). *ผลกระทบของการย้ายถิ่นต่อสภาพการณ์ของแรงงานข้ามชาติ : กรณีศึกษาประเทศไทย*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การแพธ (PATH). (2556). *การคาดประมาณประชากรข้ามชาติ เพื่อพัฒนาบริการอนามัยแม่และเด็กใน กทม*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.).
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2554) *การปรับโครงสร้างชนบทไทยกับปัญหาที่มองไม่เห็น ใน ปาฐกถา 60 ปี เศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์.
- Department of Economic and Social Affairs, United Nations. (2002). *International Migration Report 2002*. New York: United Nation.
- Huguet, J. W. and Chamrarithrong, A. (2001). *Thailand Migration Report: Overview and Tools for Policy Makers*. Thailand: International Organization for Migration (IOM), Thailand Office.
- International Migration and Development, United Nations. (2006). *Press release: UN statistics show migration as a dynamic and diversifying force in global development*. United Nations.
- Winichakul, T. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Winichakul, T. (2000). *The Others Within: Travel and Ethno-Spatial Differentiation of Siamese Subjects 1885-1910*. London: Curzon Press.
- Will, k. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Clarendon Press Oxford.